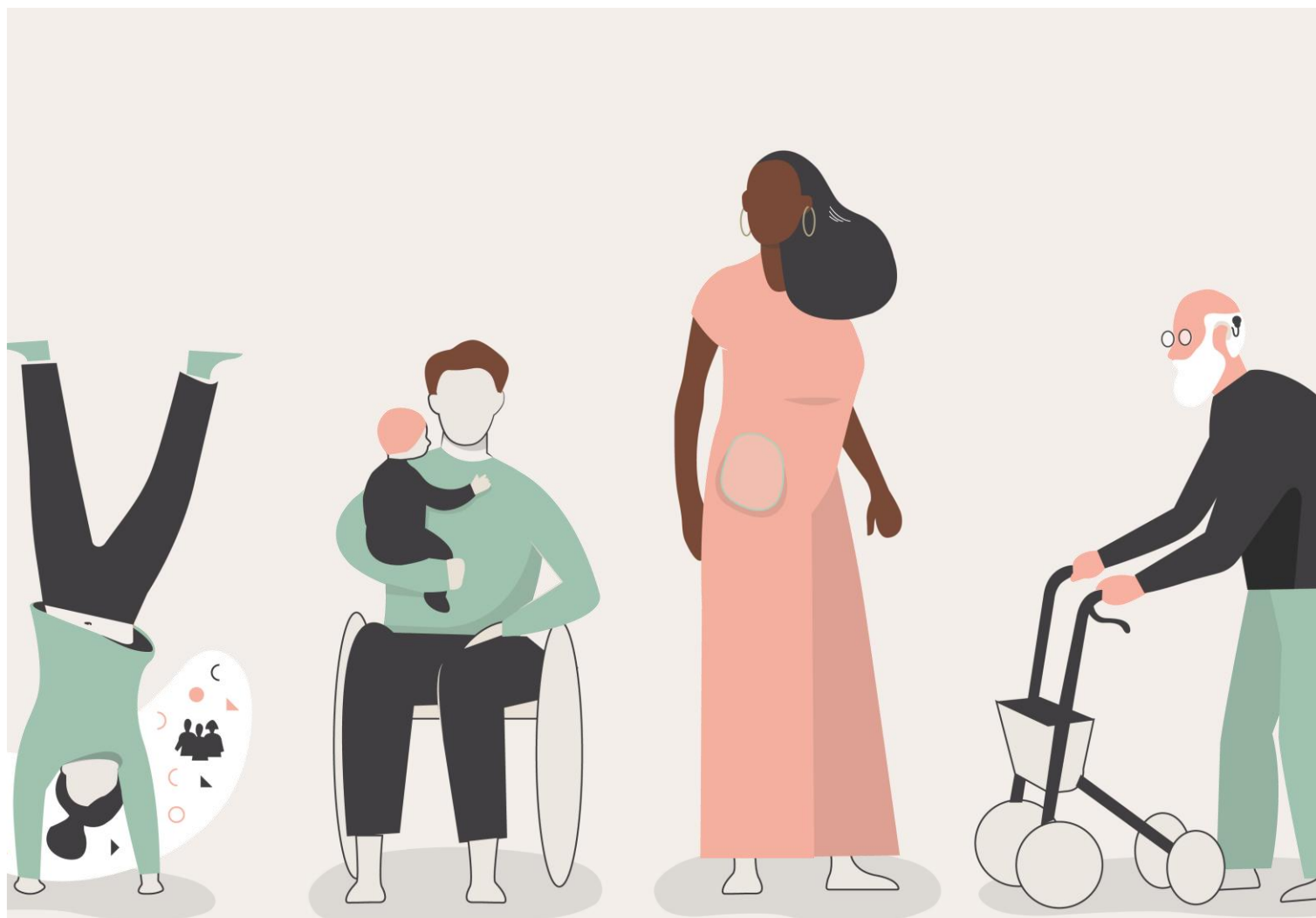




Kartlegging av CRPD i relevante høyere utdanninger i Norge

2025

BARNE-, UNGDOMS- OG FAMILIEDIREKTORATET - BUFDIR

Oppdragsgiver: Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet

Rapportnummer: R1023080

Rapportens tittel: Kartlegging av CRPD i relevante høyere utdanninger i Norge

Ansvarlig konsulent: Cecilie Aagestad

Kvalitetssikret av: Nina Jentoft

Fotografi i rapport: Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet

Dato: 15.09.2025

Forord

Konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD), er en internasjonal menneskerettighetsavtale som ble vedtatt av FN i 2006 og ratifisert av Norge i 2013. Den har som mål å fremme, beskytte og sikre rettighetene og verdigheten til personer med nedsatt funksjonsevne.

Grunnleggende og god kompetanse om CRPD i norske kommuner og i kommunale tjenestutøveres møte med personer med nedsatt funksjonsevne kan bidra til effektivt arbeid lokalt for likestilling for personer med funksjonsnedsettelse, og bedre ivaretagelse av menneskerettighetene. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) har siden 2019 jobbet på oppdrag fra Kultur- og likestillingsdepartementet i et prosjekt som skal øke kompetansen om CRPD i kommunene. Samtidig vil det være kontinuerlig behov for kompetansepåfyll om CRPD etter prosjektperioden. I tillegg til det kompetansehevende arbeidet om CRPD som Bufdir allerede jobber med, ønsker Bufdir derfor også å forsterke kompetansen om CRPD med å ta det inn i grunnutdanningene på de mest relevante utdanningene. Til sammen kan dette skape en mer bærekraftig kompetanseheving over tid.

Bufdir ønsker derfor en oversikt over hvordan og i hvilket omfang CRPD er tatt inn i relevante høyere utdanninger, samt innspill til tiltak for å heve kompetansen om CRPD i utdanningene. Denne rapporten bidrar slik både til å gi en status for undervisning i CRPD innen et utvalg høyere utdanninger i dag og til å gi innspill til tiltak som kan gi et bedre kunnskapsgrunnlag på feltet i årene fremover.

Kartleggingen er gjennomført av Elisabeth Josefine Lackner, Guro Schmidt Øvregard, Hege Askestad, Solveig Helene Ruud og Cecilie Aagestad, med sistnevnte som ansvarlig konsulent. Nina Jentoft (NORCE) har vært med som ekspertressurs og kvalitetssikrer.

Agenda Kaupang har gjennomført en rekke intervjuer og samtaler med informanter fra ulike utdanningsinstitusjoner og relevante organer. Vi vil takke alle som har stilt opp til intervjuer. Vi vil også takke Bufdir for et konstruktivt samarbeid rundt denne kartleggingen.

Feil og mangler som måtte forekomme i denne rapporten er forfatterens ansvar.

Oslo, 15.09.2025



Sammendrag

Rapporten kartlegger hvordan og i hvilken grad FNs konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) er integrert i et utvalg relevante høyere utdanninger i Norge.

Bakgrunnen for konvensjonen er at personer med funksjonsnedsettelse historisk har vært marginalisert og utsatt for menneskerettighetsbrudd. CRPD, vedtatt av FN i 2006 og ratifisert av Norge i 2013, skal sikre at denne gruppen får sine rettigheter ivarettatt på lik linje med andre. Siden 2019 har Bufdir på oppdrag fra Kultur- og likestillingsdepartementet, i samarbeid med statsforvalterne, jobbet med å øke kompetansen om CRPD i kommunene. Formålet med kartleggingen er å gi innsikt i hvorvidt CRPD er en del av innholdet i det studentene lærer på faglige relevante utdanninger. Relevante utdanningsinstitusjoner er en sentral arena for å sikre kompetanse blant fremtidige tjenesteutøvere i kommunene. Rapporten baserer seg på intervjuer med representanter fra et utvalg utdanningsinstitusjoner, dokumentanalyser av nasjonale styringsdokumenter, studieplaner, emnebeskrivelser og pensumlister, samt en workshop med relevante aktører. Kartleggingen er ikke av et slikt omfang at den gir et representativt bilde, men gir et dypdykk i et utvalg relevante høyere utdanninger.

Hovedfunnene viser at CRPD i svært liten grad er eksplisitt integrert i pensum og undervisning på tvers av utdanningene som inngår i kartleggingen. Unntaket er vernepleie, hvor CRPD er et sentralt tema både i pensum, undervisning og eksamen. Ellers er kunnskapen om CRPD ofte personavhengig, og undervisningen om temaet preges av enkeltpersoners engasjement fremfor systematisk institusjonell forankring. Det mangler tydelige nasjonale krav om at CRPD skal inngå i utdanningene, og det er få tilgjengelige undervisningsressurser eller fagpersoner med inngående kompetanse på feltet. Mange utdanningsledere og undervisere oppgir at fagplanene allerede er fulle, og at det er vanskelig å få inn nye temaer uten at noe annet må utgå. I tillegg peker flere på at CRPD kan være krevende å konkretisere i undervisningen, og at prinsippene i konvensjonen ofte formidles indirekte gjennom temaer som universell utforming, inkludering og likeverd, heller enn at CRPD nevnes spesifikt.

Dokumentanalysen viser tydelig at CRPD knapt er omtalt i nasjonale styringsdokumenter, studieplaner, emnebeskrivelser eller pensumlister for samfunnsfaglige og institusjonelle utdanninger. Det er kun på individnivå, og særlig i vernepleie, at CRPD fremstår som en integrert del av undervisningen. Søk i Oria viser et økende antall masteroppgaver med CRPD-tematikk de siste årene, men det er fortsatt få doktorgradsavhandlinger som omhandler CRPD eksplisitt.

Rapporten identifiserer flere faktorer som hemmer integreringen av CRPD i utdanningene. Den viktigste er lav kunnskap og bevissthet blant fagpersoner. Uten tydelige styringssignaler, krav eller incentiver fra nasjonale myndigheter, forblir inkluderingen av CRPD fragmentert og tilfeldig. Manglende undervisningsmateriell og kompetanse, samt konkurranse om plass i allerede innholdsrike utdanningsløp, gjør det vanskelig å prioritere CRPD. Enkelte undervisere uttrykker også usikkerhet om det er nødvendig å undervise i selve konvensjonen, eller om det holder å formidle de underliggende prinsippene CRPD bygger på. I enkelte fagmiljøer kan det dessuten være faglig motstand mot CRPDs rettighetsbaserte perspektiv, som utfordrer etablerte modeller innenfor medisin.

Samtidig finnes det faktorer som kan fremme integreringen av CRPD. Engasjerte fagpersoner, og da særlig de som har erfaring med likestillingsarbeid, fungerer som viktige pådrivere. Flere peker på at CRPD har tverrfaglig relevans, og at temaer som universell utforming, samordning av tjenester, sosial bærekraft og medvirkning gir naturlige innganger til å tematisere CRPD i ulike

utdanninger. Det er også en økende interesse blant studenter for temaet, noe som gjenspeiles i flere masteroppgaver om CRPD.

Med bakgrunn i funn og konkrete innspill i kartleggingen, foreslår Agenda Kaupang følgende tiltak for å heve kompetansen om CRPD i utdanningene.

Kortsiktige tiltak
Inkludere CRPD i emne- og undervisningsplaner
Formidle eksisterende CRPD-ressurser til UH-sektoren
Gjennomføre interne kurs/seminarer om CRPD for undervisningspersonale
Bruke eksterne gjesteforelesere med CRPD-kompetanse
Motivere studenter på relevante utdanninger (BA og MA) til å undersøke CRPD-relevant tematikk
Pilotere digitale minikurs og veiledere
Tiltak på mellomlang sikt
Etablere strategisk forankring av CRPD i institusjonelle planer
Utvikle nasjonale digitale kompetansepakker om CRPD
Starte etter- og videreutdanningstilbud med CRPD-fokus
UHR og HK-dir som koordinatore for felles praksis og retningslinjer
Insentivordninger som premierer å innlemme CRPD i undervisningen
Tverrfaglige studentprosjekter og samarbeid med kommuner/brukerorganisasjoner
Tiltak på lang sikt
Inkludere CRPD i nasjonale rammeverk og forskrifter
Innføre krav om rapportering på CRPD-integrering i utdanning
Motivere flere til å ha CRPD som tema i FoU-arbeid
Utforske nye CRPD-relaterte valgemner og innhold i eksisterende emner
Skape felles nasjonale arenaer for erfaringsdeling og beste praksis

Innhold

1	Innledning og bakgrunn	6
1.1	Om konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD)	7
1.2	CRPD i norsk høyere utdanning.	7
2	Metode	9
2.1	Intervjuer	9
2.2	Dokumentanalyse	11
2.3	Workshop om aktuelle tiltak og utviklingsstrategi	12
2.4	Metodiske begrensninger	13
3	Inkludering av CRPD i relevante høyere utdanninger	14
3.1	Samfunnsnivå	14
3.2	Institusjonelt nivå	15
3.3	Individuelt nivå	16
3.4	Litteratursøk	18
3.5	Søk i Oria	19
4	Hvilke faktorer hemmer eller fremmer integreringen av CRPD i utdanningene?	20
5	Tiltak for å øke kompetansen om CRPD i høyere utdanning	21
5.1	Strukturelle rammer og nasjonale virkemidler	21
5.2	Institusjonelt nivå og fagmiljø	22
6	Vedlegg – Intervjuguide til innledende intervju	25
7	Vedlegg – intervjuguide utdanningsinstitusjoner	27

1 Innledning og bakgrunn

Personer med funksjonsnedsettelse har gjennom historien blitt marginalisert, utsatt for menneskerettsbrudd og utestengt fra viktige samfunnsarenaer. I 2013 ratifiserte Norge FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD), som skal bidra til å motvirke diskriminering på bakgrunn av nedsatt funksjonsevne og sikre at personer med funksjonsnedsettelser får sine menneskerettigheter ivaretatt på lik linje med andre i samfunnet.

For å ivareta funksjonshemmedes rettigheter, etterleve CRPD og sikre godt og effektivt likestillingsarbeid lokalt, trenger kommuner grunnleggende og bred kompetanse blant ansatte og ledere på samtlige tjenesteområder. Siden 2019 har Bufdir jobbet på oppdrag fra Kultur- og likestillingsdepartementet med å øke kompetansen om CRPD i kommunene. Målet har vært å gjennomføre opplæring og tilby kompetanse i alle kommuner innen 2025. Statsforvalterne har vært ansvarlig for å gjennomføre opplæringen, og Bufdir har gjennom prosjektperioden utviklet opplæringsmaterieil for å understøtte denne opplæringen.

Bufdir legger vekt på å synliggjøre at CRPD representerer et nytt syn på mennesker med funksjonsnedsettelser – et såkalt paradigmeskifte. Det er tre ulike syn på funksjonshemming: det medisinske, det sosiale og det menneskerettslige. Medin og Alexanderson (2000) hevder at biomedisinske forklaringsmodeller ser sykdom/funksjonsnedsettelse som avvik fra en normal tilstand og funksjon. Et individ oppfattes som sykt eller funksjonshemmet dersom funksjonsevnene avviker fra det normale og statistisk typiske, med tanke på kjønn og alder ¹. Det sosial-relasjonelle perspektivet setter søkelys på funksjonshemming som et samspill mellom individuelle forutsetninger og diskriminerende samfunnsstrukturer, som innebærer at samfunnet må endres gjennom fjerning av barrierer som stenger funksjonshemmede ute fra deltakelse på lik linje med andre. Det menneskerettslige synet fremhever funksjonsvariasjoner som en naturlig del av det menneskelige mangfold. Perspektivet fremhever at innbyggerne ikke kan frarøves sin menneskelighet, eller sine rettigheter som menneske på grunn av funksjonsvariasjoner. Denne tilnærmingen legger vekt på at det er en menneskerettslig plikt å sørge for at funksjonshemmede får oppfylt sine menneskerettigheter i praksis. Det krever både fjerning av samfunnshindre og beskyttelse mot krenkelser og tilrettelegging². Det er det siste som refereres til som paradigmeskifte. Paradigmeskiftet innebærer både å se funksjonsvariasjoner som en naturlig del av det menneskelige mangfold, erkjenne at funksjonshemming oppstår som følge av samspillet mellom individ og samfunn og løfte frem personer med funksjonsnedsettelse som likestilte rettighets-havere.

I følge Bufdir, vil det vil være kontinuerlig behov for påfyll av kompetanse om CRPD i kommunene, etter prosjektperioden, der samarbeid med og inkorporering av CRPD i relevante utdanninger vil kunne være et sentralt tiltak. I tilknytting til dette har Agenda Kaupang gjennomført denne kartleggingen, for å få oversikt over dagens status når det gjelder hvordan og i hvilken grad CRPD er tatt inn i relevante høyere utdanninger i Norge. Målet med kartleggingen har vært å gi innsikt i hvorvidt CRPD er en del av innholdet i det studentene lærer på faglige relevante utdanninger og hvordan en rent konkret dekker tematikken. Et annet formål er at kartleggingen også skal gi innsikt i hvorfor CRPD eventuelt ikke er inkludert i relevante utdanninger, og hvilke forhold som hemmer integrering av konvensjonen i utdanninger. Denne rapporten foreslår tiltak som kan iverksettes for å innlemme og styrke undervisningen i CRPD i høyere utdanning.

¹ Medin, J. (2000). Alexanderson K. *Begreppen helsa och helsoframande: en literaturstudie Studentlitteratur.*

² CRPD og paradigmeskiftet. Foredrag Cecilie H. Sandness. Bufdir

1.1 Om konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD)

Konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD), er en internasjonal menneskerettighetsavtale som ble vedtatt av FN i 2006 og ratifisert av Norge i 2013. Den har som mål å fremme, beskytte og sikre rettighetene og verdigheten til personer med nedsatt funksjonsevne. Konvensjonen forklarer hvordan de ordinære menneskerettighetene knyttet til økonomiske, sosiale, kulturelle og politiske rettigheter skal sikres for personer med funksjonsnedsettelse.

CRPD er i dag ikke en del av norsk lov. Kultur og likestillingsdepartementet oppnevnte i desember 2022 et juridisk ekspertutvalg som fikk i oppdrag å utrede inkorporeringen av FNs konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne i norsk lov. Utvalgets rapport ble overrakt departementet i januar 2024. I denne rapporten slår utvalget fast at konvensjonen har hatt stor betydning for lovgivning og politikkutforming, og at den har ført til større bevissthet, økt kunnskap og mer nyansert forståelse for funksjonshemmedes situasjon og rettigheter. Likevel opplever funksjonshemmede fremdeles at de ikke får oppfylt sine menneskerettigheter. Det vil kreve økt fokus og et kontinuerlig arbeid gjennom lovreformer og kompetanseheving for å sikre og fremme funksjonshemmede rettigheter³.

I februar 2025 meddelte regjeringen at vil gjøre CRPD til norsk lov, ved å ta konvensjonen inn i menneskerettsloven. Det er igangsatt et arbeid med å utforme lovforslaget og i slutten av august 2025 ble lovproposisjonen om å ta CRPD inn i menneskerettsloven fremmet for Stortinget.

1.2 CRPD i norsk høyere utdanning.

I dag er det ingen utdanninger i Norge som har forskriftsfestet krav om opplæring i CRPD. Selv om noen utdanninger kan ha elementer som berører rettigheter for personer med nedsatt funksjonsevne, som helse- og sosialfag eller juridiske studier, er det ingen forskriftsfestet krav om spesifikk opplæring i CRPD på nasjonalt nivå.

NORCE (Norwegian Research Centre) i samarbeid med Senter for likestilling ved Universitet i Agder (UiA), gjennomførte i 2023 en kartlegging av hvordan fire utvalgte profesjonsstudier ved UiA tematiserer CRPD i undervisning. Utdanningene som var inkludert i kartleggingen var BA vernepleie, BA sosialt arbeid, BA barnehagelærer og MA barnevern⁴.

Hovedfunnet i denne kartleggingen er at CRPD er lite tematisert i utdanningene, med unntak av Vernepleierstudiet. Rapporten konkluderer med at forbedringspotensialet er stort. Det vises blant annet til at det i juridiske fag som gis i disse utdanningene, så er det andre konvensjoner som prioriteres. En del av forklaringene på dette er at det er relativt få studiepoeng i juss i disse utdanningene og at det ikke er rom for å tematisere det som ikke er lovhjemlet, slik som CRPD. En må derfor anta at en lovhjemling av konvensjonen i seg selv vil styrke undervisningen i CRPD i høyere utdanning.

Rammeplanstyrte utdanninger har nasjonale retningslinjer som sikrer at bestemte temaer og ferdigheter må inngå i utdanningsinstitusjonenes programplaner og fagplaner for utdanningene. For alle utdanninger vil uansett prinsippet om at universiteter og høyskoler ikke kan gis pålegg eller

³ Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM) Inkorporering av CRPD i norsk rett. Særlig om CRPD artikkel 12 og 14 (2022)

⁴ Jentoft, Nina (2023). Hva lærer studentene om CRPD? En kartlegging av CRPD tematisering i fire utvalgte profesjonsutdanninger ved Universitetet i Agder. [NORCE H&S rapport nr. 12-2023.pdf \(unit.no\)](#)

instrueres om innholdet i undervisningen, være gjeldende⁵. Dette innebærer at ikke-lovfestede konvensjoner, som CRPD, ikke nødvendigvis inkluderes i utdanningsinstitusjonenes beskrivelser av læringsutbyttet i de enkelte utdanningene. Økt bevisstgjøring rundt relevansen av konvensjonen i utdanningsmiljøene i aktuelle utdanninger vil derfor kunne bidra til å sette CRPD på agendaen hos utdanningsinstitusjonene.

⁵ [Lov om universiteter og høyskoler \(universitets- og høyskoleloven\) - Kapittel 2 Virksomhet og ansvar - Lovdata](#)

2 Metode

I dette kapittelet beskriver vi metodene som ligger til grunn for datainnsamlingen, dataanalysene og vurderingene i kartleggingen. Vi har i hovedsak hentet inn data gjennom intervjuer, dokument-analyser og en workshop om aktuelle tiltak og utviklingsstrategier.

Kartleggingen er ikke ment å være en fullstendig og representativ oversikt over hvorvidt CRPD er innlemmet i alle relevante studieløp i Norge, men en utforskende analyse basert på dypdykk i utvalgte utdanninger. Det er derfor viktig å være klar over at datagrunnlaget i kartleggingen er begrenset til de utdanningene som er inkludert og et varierende tilfang av data som er knyttet til disse utdanningene, supplert med nevnte workshop.

2.1 Intervjuer

I den innledende fasen gjennomførte vi fire innledende intervjuer med kontaktpersoner i Bufdir, samt representanter fra Universitets- og høyskolerådets fagstrategiske enheter for Helse og sosial og for Lærerutdanning og med en representant fra HK-dir. Fra utdanningsinstitusjonene har vi gjennomført totalt 17 individuelle dybdeintervjuer med studieprogramledere, emneansvarlige, undervisningsledere og studiedekaner.

2.1.1 Valg av informanter

Flesteparten av intervjuene i kartleggingen ble gjennomført med undervisere og ledelsen ved institutt, fakultet eller institusjon som har ansvar for relevante studieprogrammer, emner eller undervisning. For å komme fram til konkrete utdanninger tok vi utgangspunkt i en nivådeling etter McLeroy et als sosio-økologiske modell⁶ som identifiserer fem nivåer som påvirker individets handlinger og handlingsrom. Til vårt formål har det vært hensiktsmessig å forenkle modellen til tre nivåer som kan utgjøre rammen for utvalg av relevante utdanninger. Med utgangspunkt i modellen valgte vi ut utdanninger på tre nivåer:

- ▶ **Nivå 1: Samfunnsnivå – kontekst og lokalsamfunn**
Utdanninger som legger til rette for endringer på makronivå, slik som politikk, lovgivning, samfunnsplanlegging og kulturelle påvirkninger.
- ▶ **Nivå 2: Institusjonelt nivå – Institusjoner og mellommenneskelige relasjoner** Utdanninger som fremmer endringer på organisasjons- eller institusjonsnivå, inkludert helseinstitusjoner, utdanningssystemer og arbeidsmarkedet.
- ▶ **Nivå 3: Individuelt nivå**
Utdanninger som fremmer direkte arbeid med enkeltpersoner eller små grupper, som rådgivning, rehabilitering eller undervisning.

I utvelgelsen av konkrete utdanninger tok vi utgangspunkt i nivåinndelingen som det er redegjort for ovenfor. Vi har søkt å favne et utvalg utdanninger med variasjon innenfor følgende temaer:

1) rammeplan/forskriftsfestede og ikke-forskriftsfestede utdanninger, 2) variasjon i institusjonenes størrelse, 3) type utdanningsinstitusjon (universitet, høyskole) og 4) geografisk variasjon.

Begrunnelsen for å legge vekt på variasjon i utvelgelsen er at det kan gi en mer nyansert innsikt i hele utdanningslandskapet. Et overordnet formål med kartleggingen har vært å foreslå tiltak for å heve kompetansen om CRPD hos tjenesteytere og ledere i kommunene. For å få innsikt i

⁶ McLeroy KR, Bibeau D, Steckler A, Glanz K. (1988). An ecological perspective on health promotion programs. *Health Education Quarterly*, 15(4): 351–377. doi: 10.1177/109019818801500401.

spredningen i kunnskapen og kompetansen er det interessant å favne bredden i studiesteder i utvalget. Bakgrunnen for dette er at regionale studiesteder produserer kompetanse og arbeidskraft som også kommer til anvendelse i kommunale tjenester lokalt. Samtidig var det nyttig å inkludere store utdanninger som samfunnsgeografi og rettsvitenskap fra de største studiestedene, ettersom de har mange studenter og potensielt større innflytelse enn de mindre studiestedene.

Tabellen under viser oversikt over de studieprogrammer som har vært inkludert i utvalget for denne kartleggingen:

Tabell 2-1 oversikt over studieprogrammer inkludert i kartleggingen

Fagområde	Studienivå	Institusjon	Lokasjon
Nivå 1: Samfunnsnivå – kontekst og lokalsamfunn			
Samfunnsgeografi	BA	Universitetet i Oslo (UiO)	Oslo
By- og regionplanlegging	MA (5 år)	Norges miljø- og biovitenskapelige Universitet (NMBU)	Ås
Folkehelsearbeid	BA	Universitetet i Agder (UiA)	Kristiansand
Rettsvitenskap	MA (5 år)	Universitetet i Oslo (UiO)	Oslo
Nivå 2: Institusjonelt nivå – Institusjoner og mellommenneskelige relasjoner			
Sykepleie*	BA	NTNU	Trondheim
Lektorutdanning*	MA (5 år)	Universitetet i Stavanger (UiS)	Stavanger
Ergoterapi*	BA	OsloMet Storbyuniversitetet	Oslo
Barnehagelærer*	BA	Høgskulen på Vestlandet (HVL)	Bergen
Landskapsarkitektur	MA (5 år)	Universitetet i Tromsø (UiT)	Tromsø
Grunnskolelærer-utdanning*	MA (5 år)	OsloMet Storbyuniversitetet	Oslo
Nivå 3: Individuelt nivå			
Sosialt arbeid*	BA	VID vitenskapelige høgskole	Oslo
Spesialpedagogisk rådgivning	MA	Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU)	Trondheim
Fysioterapi*	BA	Høgskulen på Vestlandet	Bergen
Vernepleie*	BA	Høgskolen i Østfold (HiØ)	Fredrikstad

*Utdanninger som er rammeplanstyrte.

2.1.2 Gjennomføring av intervjuer

Informantene mottok informasjonsskriv og spørsmål i forkant av intervjuet. I flere tilfeller var det utfordrende å finne relevante informanter, og vi ble henvist videre til kollegaer, eller ledelse ved det aktuelle instituttet. Da vi kom i kontakt med relevante informanter, var det imidlertid en gjennomgående opplevelse i intervjuene at informantene var engasjert i tematikken, selv om kjennskapen til CRPD i mange tilfeller viste seg å være begrenset.

Intervjuene ble gjennomført som videointervjuer etter en semi-strukturert intervjuguide (se vedlegg), hvor spørsmålene som ble stilt ble tilpasset etter den enkelte samtale. Samtalene varte i gjennomsnitt i en time, og notatene fra intervjuene utgjorde en vesentlig del av grunnlaget for analysene. Oppdragsgiver deltok ikke på intervjuene.

2.2 Dokumentanalyse

I dokumentanalysen har vi gjennomgått et utvalg dokumenter fra de utvalgte studieprogrammene som vi har intervjuet representanter fra. Utvalget av dokumenter var basert på en liste over de dokumentene vi forventet at skulle være mest relevante for oppdraget, se tabell 2-2. I flere tilfeller har dette utvalget blitt justert, etter dialog med informantene, til å omfatte kun relevante emner eller deler av emner. Ved de relevante emnene, eller deler av emnene, har også tilfanget av dokumenter variert betydelig. Derfor er det ikke identiske sett med dokumenter som vi har gjort dokumentsøk i.

Dokumentene vi har gjennom søkt har vært avgrenset til tilgjengelig digitalt materiale. Der vi har mottatt pensum i sin helhet fra institusjonene eller dette har vært tilgjengelig for oss på lærerstedenes hjemmesider, har dette materialet inngått i analysen. Vi har imidlertid ikke gått gjennom fysisk pensumlitteratur som bøker og kompendier med mindre vi har fått dette tilsendt digitalt, for eksempel som PDF. Vi har heller ikke gått gjennom undervisningsmateriale som PPT-er eller annet materiell som er brukt i undervisningen, bortsett fra på ergoterapi hvor vi fikk undervisningsmaterialet tilsendt. Det er tenkelig at det er flere av studieprogrammene vi har undersøkt underviser mer i CRPD enn det vi har kartlagt, selv om konvensjonen ikke er nevnt i planverk eller pensum eller av våre intervjuobjekter. Et viktig forbehold med dokumentsøkene er derfor potensiell underrapportering av CRPD-relatert innhold i trykt litteratur, digital litteratur, som vi ikke har hatt nødvendige tilganger for å gjennomgå, eller i annet undervisningsmateriale.

Tabellen under gir en oversikt over dokumenttypene som i utgangspunktet var inkludert i kartleggingen fra det enkelte studieprogram.

Tabell 2-2. Dokumenttyper som er inkludert i kartleggingen fra det enkelte studieprogram

Type dokument
Nasjonale styringsdokumenter (rammeplaner, fagplaner)
Studieplaner og læringsutbyttebeskrivelser
Emnebeskrivelser
Pensumlister
Pensumbidrag (datert fra og med 2014)

2.2.1 Dokumentsøk

Vi har søkt gjennom alle dokumenter som har vært tilgjengelige for oss. Først benyttet vi kunstig intelligens (Chat GPT 4 og Gemini Advanced) for å gjennomføre dokumentene i tråd med ordlisten under. For å kvalitetssikre funnene, gjennomførte vi dokumentene manuelt med ordsøk på samme ordliste.

Vi registrerte antall dokumenter og antall treff på søkeordene, fordelt på type dokument og hvorvidt dokumentet var hentet fra en utdanning på samfunns-, institusjonelt- eller individuelt nivå. Der hvor CRPD var omtalt i dokumentene, oppsummerte vi omtalen av CRPD. Se resultatene fra litteratursøket i kapittel 3.4.

I samråd med oppdragsgiver ble søket gjennomført med følgende søkeord:

- ▶ CRPD og (CRPD)
- ▶ KFR og (KFR)⁷
- ▶ Convention on the Rights of Persons with Disabilities
- ▶ Konvensjonen om rettigheter(ene) til mennesker med nedsatt funksjonsevne/funksjonsnedsettelse/ funksjonshemming
- ▶ Konvensjonen om funksjonshemmedes rettigheter
- ▶ Funksjonshemmedekonvensjonen

Merk at der hvor selve konvensjonen eller NOUen *På lik linje* var inkludert i pensum på et emne, er antallet treff kun registrert som ett treff. Bakgrunnen for dette er at en registrering av alle treff på søkeordene i disse dokumentene ville resultert i svært mange treff på konvensjonen i data-materialet og kan gi et skjevt bilde av frekvensen på omtalen av konvensjonen.

For å undersøke omfanget av master- og doktorgrader som omhandler CRPD, ble det gjennomført søk i Oria-databasen.⁸ Tidspunktet for søket var mars 2025. Vi gjennomførte søk med søkeord som i listen over. Søkefiltrene i databasen ble brukt til å identifisere akademiske arbeidere som har tematisert CRPD eksplisitt i tittel, sammendrag eller emneord.

2.3 Workshop om aktuelle tiltak og utviklingsstrategi

Vi gjennomførte en digital workshop med et utvalg av informantene fra intervjuene 28. april 2025. 20 informanter og andre relevante ressurspersoner ble invitert til å delta på workshopen. Totalt deltok 6 informanter med tilhørighet til henholdsvis Oslo Met, Universitetet i Agder, Vitenskapelige høgskole (VID), Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU), og Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO), i tillegg til tre representanter fra Bufdir som observatører. Workshopen ble fasilitert av konsulentene i prosjektteamet, og i tillegg deltok prosjektets ekspertressurs, Nina Jentoft.

Formålet med workshopen var tredelt:

- ▶ hente inn synspunkter fra sentrale målgrupper rundt hvilke tiltak som kan iverksettes for å ytterligere innlemme CRPD i utdanningene
- ▶ drøfte og nyansere midlertidige funn fra kartleggingen
- ▶ skape en arena for felles refleksjon rundt problemstillinger som ikke nødvendigvis fremkom i individuelle intervjuer

⁷ KFR er den norske oversettelsen av CRPD.

⁸ Oria er en nasjonal søketjeneste som gir tilgang til blant annet oppgaver (MA og phd) skrevet av studenter ved norske læresteder for høyere utdanning.

I workshopen kom det en rekke innspill til foreløpige funn, tiltak og strategier, som er presentert i kapittel 3 og 4.

2.4 Metodiske begrensninger

Kartleggingen har flere viktige avgrensninger og forbehold. Det er viktig å være klar over at det er et begrenset utvalg utdanninger som er med i kartleggingen. Disse utdanningene er ikke representative for hele utdanningssektoren, og funnene må ikke tolkes som dekkende for alle miljøer eller programmer innen samme eller beslektede fagfelt.

Tilfanget av dokumenter fra den enkelte utdanningsinstitusjon varierte betydelig. Enkelte institusjoner har dokumentene åpent digitalt tilgjengelig og/eller sendt oss fullstendige sett med dokumenter inkludert emneplaner, pensumlister og pensumlitteratur. Ved andre institusjoner har vi kun fått tilsendt utdrag eller dokumenter med referanser til CRPD. Ved flere læresteder har vi ikke fått tilsendt dokumenter da informantene har opplyst oss om at de ikke underviser i CRPD og at dette ikke er en del av planverk eller pensum. Dette reduserer muligheten for å sammenligne dokumentene fra utdanningsmiljøene på tvers. Analysen inkluderer ikke trykt litteratur med mindre dette har blitt oversendt i digital versjon og det har også vært enkelte pensumlister og bidrag som har krevd digitale tilganger som vi ikke har hatt. Det er derfor godt mulig at undervisning i CRPD forekommer i pensumbøker eller annen trykt litteratur som ikke er inkludert i analysen.

Videre forekommer det variasjon i begrepsbruken knyttet til CRPD. Noen benytter forkortelser, andre henviser til konvensjonen med ulike betegnelser. Vi har forsøkt å dekke bredden i begreper knyttet til konvensjonen gjennom et bredt utvalg søkeord, se liste i kapittel 2.2.1 over. Vi kan imidlertid ikke utelukke ytterligere begrepsvarianter av CRPD ut over de nevnte begrepene, og dermed heller ikke utelukke at det finnes dokumenter som omtaler eller omhandler CRPD som vi ikke har fanget opp i søkene. Av ovennevnte grunner har vi valgt å være varsomme med å presentere detaljerte kvantitative oversikter over forekomster i dokumentene, da tilfanget er ulikt og det er usikkerhet knyttet til hvor fullstendige dataene er.

3 Inkludering av CRPD i relevante høyere utdanninger

I dette kapittelet beskriver vi i hvilken grad og eventuelt på hvilken måte CRPD er integrert i undervisningen i relevante høyere utdanninger i Norge. Inkludering av CRPD i pensum og annet undervisningsmaterieell er en viktig indikator for statusen på integreringen av CRPD i UH-sektoren. Vi har kartlagt inkludering og omtale av CRPD blant annet i pensum, læringsutbyttebeskrivelser, forelesningsmateriale, eksamensoppgaver og bachelor- og masteroppgaver.

Innledningsvis beskriver vi generelle funn fra intervjuene på de enkelte nivåene, så hvorvidt det er flere som har sammenfallende oppfatninger. Der det er enkeltpersoner som har særegne oppfatninger, blir dette også omtalt som «enkelte mener».

3.1 Samfunnsnivå

Utdanninger på samfunnsnivå, er utdanninger som legger til rette for endringer på makronivå, slik som politikk, lovgivning, samfunnsplanlegging og kulturelle påvirkninger. I denne kartleggingen omfatter det utdanninger som samfunnsgeografi, by- og regionplanlegging, folkehelsearbeid og rettsvitenskap.

3.1.1 Kjennskap til CPRD

Intervjuene viser at det generelt er lav kunnskap og bevissthet om FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) blant disse utdanningene. Enkelte fagpersoner har inngående kjennskap og erfaring med konvensjonen, men denne kunnskapen er i stor grad personavhengig og ikke systematisk integrert i utdanningstilbudene. I utdanninger innen folkehelse er CRPD i praksis ukjent, selv om noen av konvensjonens temaer berøres indirekte. Innen menneskerettighetsutdanninger nevnes CRPD ofte som én av flere konvensjoner, men uten særlig vekt eller fordypning. Enkelte studenter og fagpersoner viser interesse for funksjonshemmedes rettigheter, men CRPD inngår sjelden som en sentral referanse i det faglige arbeidet.

3.1.2 CRPD i undervisningen

CRPD er i liten grad eksplisitt integrert i undervisningen, men flere relaterte temaer som sosial bærekraft, universell utforming, medvirkning og likestilling inngår i ulike fag. Bachelor- og masteroppgaver tar ofte for seg relevante problemstillinger uten at CRPD nevnes direkte. Innen arkitektur- og planleggingsfag diskuteres begreper som demokratiske byrom, tilgjengelighet og retten til byen, men uten henvisning til konvensjonen. I folkehelseutdanninger legges det vekt på mestringsperspektivet, mens CRPD fortsatt ikke er formalisert i pensum. I menneskerettighetsfag inngår CRPD i oversikter over internasjonale konvensjoner, men det er begrenset kapasitet til å gå i dybden på den. Studentenes engasjement er særlig knyttet til bredere temaer som sosial rettferdighet, men få viser spesifikk interesse for CRPD, ifølge våre informanter.

I kartleggingen kommer det frem at det er stor mangel på undervisningsressurser knyttet til CRPD. Mange fagmiljøer opplever at de har begrenset tilgang til faglig materiale og eksempler som kan bidra til å gjøre konvensjonen relevant og tilgjengelig for studenter. I tillegg mangler flere undervisere tilstrekkelig kompetanse til å undervise i temaet. Det pekes på et behov for å utvikle konkrete undervisningsopplegg og pensumressurser, samt å involvere eksterne forelesere som kan bidra med ekspertise og praksisnær innsikt. Flere understreker behovet for å knytte CRPD tydeligere til eksisterende fagområder som universell utforming, medvirkning og sosial bærekraft for å sikre en naturlig og meningsfull integrasjon.

3.1.3 Institusjonell støtte og ledelsens rolle

Mangelen på institusjonell forankring trekkes frem som en sentral barriere for integrering av CRPD i høyere utdanning. Det finnes få insentiver eller føringer som forplikter fagmiljøene til å inkludere CRPD i undervisningen, og temaet har lav prioritet i utdanningsinstitusjonenes strategier og planer. Enkelte informanter etterlyser sterkere ledelsesforankring og strategisk fokus på menneskerettigheter generelt, og CRPD spesielt. Forslagene om institusjonelle tiltak inkluderer å innarbeide CRPD i strategiske utviklingsplaner, arrangere faglige seminarer og søke midler til utvikling av undervisningsopplegg. Det pekes også på muligheten for å etablere praksisnære samarbeidsprosjekter med kommuner og organisasjoner, samt å opprette valgfag med tematisk fokus på funksjonshemmedes rettigheter, forutsatt at institusjonen støtter initiativet.

3.1.4 Utfordringer

Det er flere strukturelle og faglige utfordringer knyttet til integreringen av CRPD i høyere utdanning. Utdanningsprogrammene er allerede tettepakket, og det er lite rom for å introdusere nye temaer uten at andre prioriteringer må vike. Mangelen på fagpersoner med kompetanse i CRPD, kombinert med begrensede undervisningsressurser og fravær av krav i nasjonale rammeverk, gjør det vanskelig å prioritere temaet. Læringsutbyttebeskrivelser er ofte formulert generelt for å gi fleksibilitet, noe som gjør det utfordrende å forankre spesifikke konvensjoner. Videre fremstår CRPD som lite eksamensrelevant for studentene, og få ønsker å spesialisere seg på området. Uten en systematisk kobling til mer etablerte temaer som sosial bærekraft, folkehelse og mangfold, forblir CRPD et marginalt tema.

3.2 Institusjonelt nivå

Institusjonelt nivå omfatter utdanninger som fremmer endringer på organisasjons- eller institusjonsnivå, inkludert helseinstitusjoner, utdanningssystemer og arbeidsmarkedet. I kartleggingen har vi gjennomført intervjuer med informanter ved fem utdanninger som dekker sykepleie, lektorutdanning, ergoterapi, barnehagelærer, landskapsarkitektur og grunnskolelærerutdanning.

3.2.1 Kjennskap til CRPD

Kunnskapsnivået om CRPD varierer betydelig mellom de ulike utdanningene. Noen gir uttrykk for at de har overordnet kjennskap til konvensjonen, men få gir uttrykk for at de har en systematisk tilnærming til CRPD i undervisningen. Et interessant funn er at flere av informantene uttaler at de først ble oppmerksom på konvensjonen i forbindelse med denne kartleggingen. Et gjennomgående funn er at der CRPD er kjent knyttes det i all hovedsak til tilrettelegging for studenter med funksjonsnedsettelse, enn et menneskerettighetsperspektiv i utdanningen.

3.2.2 CRPD i undervisningen

Et hovedfunn er at få av utdanningene har CRPD eksplisitt i pensum, men at temaer som inkludering, tilrettelegging, likestilling og menneskerettigheter og som berører konvensjonens prinsipper inngår i flere av utdanningene. Innenfor ergoterapiutdanningen beskrives CRPD i forbindelse med emner knyttet til universell utforming, spesialpedagogikk og habilitering/-rehabilitering. Helt konkret for vi opplyst at i emne Aktivitet og deltakelse (ERGOB 1000) i hverdagslivet i undervisning om universell utforming er det en representant fra Bufdir, som bidrar i undervisningen. Både Likestillings- og diskrimineringsloven, § 17, og FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne nevnes. Denne undervisningen er også knyttet til feltarbeid, og kan relateres til artikkel 9 i konvensjonen om tilgjengelighet. Vi får opplyst at mye av undervisningen handler om retten til aktivitet og deltakelse, og Likestillings- og diskrimineringsloven er blant annet pensum i dette emnet. Et annet emne som trekkes frem er ERGOB2100 Tilgjengelighet, tilrettelegging og teknologi. Det beskrives at undervisningen om

universell utforming og samfunnsmessig inn- og eksklusjon involverer CRPD. Det nevnes at fagpersoner som Inger Marie Lid og Anne Lund har omtalt konvensjonen direkte som en del av undervisningen i forbindelse med hvordan universell utforming skal forstås og hvordan det er forankret i lovverk nasjonalt og internasjonalt. De nylige utviklingene innen inkorporeringen av CRPD i norsk lovverk, inklusive den ferske høringen fra 2024, har blitt tatt opp som en del av disse forelesningene. I tillegg nevnes det at studentene har blitt oppfordret til å inkludere CRPD som politisk føring i deres eksamensbesvarelse, selv om denne ikke formelt sett fremgår av pensum-lista. En refleksjon fra emneansvarlig er at i skriftlige eksamen har mange studenter trukket inn CRPD i sine besvarelser. CRPD nevnes også eksplisitt i undervisningen med tema Arbeid som rettighet (ERGOB2200).

Det eksisterer altså enkelte eksempler på at CRPD indirekte kommer inn i undervisningen via arbeidskrav og eksamensoppgaver, men det er ofte opp til den enkelte underviser. Et eksempel fra Ergoterapiutdanningen (ERGOB1210) illustrerer dette. I Emne Inkludering, tilhørighet og samfunnsdeltakelse er det en del relevant pensum og spesielt boka Nordisk aktivitetsvitenskap, kap. 6: Aktivitetsmessig retfærdighet (occupational Justice)⁹ trekkes frem, men uten at CRPD nevnes spesifikt. Flere av læringsutbyttene er relevante, men emnet tar ikke bare for seg inkludering av mennesker med funksjonsnedsettelse, men alle sårbare grupper i samfunnet. Det fremheves at innhold kan relateres til artikkel 3 i konvensjonen om «Generelle prinsipper» og artikkel 8 om bevisstgjøring.

Fra barnehagelærerutdanningen gis eksempler på studenter i praksis med interesse for temaet og som skriver om tilrettelegging og rettigheter i bachelor- og masteroppgaver. Imidlertid er CRPD sjelden et eksplisitt tema.

Det er også noen som nevner at CRPD kan være mer relevant i master- eller etterutdanning fremfor i grunnutdanninger. I grunnutdanningene er det mange arbeidskrav og tema som skal inngå. Flere nevner at skal nye tema inn, må andre tema ut. Det nevnes at læringsutbytte og emneplaner bestemmes på høyere nivå, og at CRPD ikke er spesifikt nevnt i disse. Andre nevner at de faglige miljøene selv bestemmer innholdet i undervisningen, noe som også kan forklare hvorfor CRPD ikke har blitt prioritert inn i utdanningene.

3.2.3 Utfordringer

Flere informanter peker på at CRPD i liten grad er innlemmet i utdanningsløpene, og beskriver flere årsaker til dette. For det første nevnes manglende kunnskap og bevissthet blant undervisere og institusjonene som en barriere. Det kommer også frem at fagplanene oppleves som fulle, og at nye temaer i så fall må erstatte eksisterende innhold – noe som gjør det krevende å få inn CRPD uten politisk eller institusjonell prioritering. Flere informanter påpeker dessuten at arbeidet med CRPD i undervisningen ofte skjer tilfeldig og baserer seg på enkeltpersoners engasjement, snarere enn systematisk forankring. Mangelen på lovfesting trekkes også frem som en forklaring. Til sist uttrykker enkelte at CRPD oppleves som vanskelig å konkretisere pedagogisk, og beskrives som abstrakt og utfordrende å operasjonalisere i praksis.

3.3 Individuelt nivå

Utdanninger på individuelt nivå er utdanninger som fremmer direkte arbeid med enkeltpersoner eller små grupper, som rådgivning, rehabilitering eller undervisning. I denne kartleggingen omfatter det utdanninger som sosialt arbeid, spesialpedagogisk rådgivning, vernepleie og fysioterapi.

⁹ Larsen, A. E., Christensen, J. R., & Morville, A. L. (2022). Aktivitetsmessig retfærdighed (occupational justice). In Nordisk aktivitetsvidenskab (pp. 243-269). Munksgaard.

3.3.1 Kjennskap til CRPD

Kjennskapen til CRPD varierer mellom de ansatte som er intervjuet på individuelt nivå. Ved vernepleieutdanningen hvor vi gjennomførte intervjuer er kjennskapen til konvensjonen høy og CRPD er et sentralt tema som inngår i både pensum og eksamen. Konvensjonen har en sentral plass i utdanningen, og studentene forventes å kjenne godt til innholdet i konvensjonen.

Informantene ved de andre utdanningene kjenner til konvensjonen, men gir ikke uttrykk for å innlemme denne i undervisningen. Her er integreringen av CRPD i undervisningen mer indirekte og det er heller prinsippene som også ligger til grunn for konvensjonen – som likeverd, rettigheter og brukermedvirkning – integrert i undervisningen, selv om det ikke er like mye oppmerksomhet om konvensjonen i undervisningen. Flere undervisere oppgir også å basere seg på kollegaers eller juristers kompetanse i undervisning om CRPD. Et trekk ved disse utdanningene er at flere undervisere uttrykker usikkerhet om hvorvidt studentene trenger å kjenne selve konvensjonsteksten, eller om det er tilstrekkelig å undervise i prinsippene bak CRPD.

3.3.2 CRPD i undervisningen

Hvordan CRPD integreres i undervisningen varierer mellom utdanningsmiljøene og avgjøres i stor grad av det enkelte fagmiljø eller den enkelte underviser. Ved utdanningen i vernepleie er tilnærmingen til CRPD direkte, med en egen undervisningsuke som i stor grad omhandler CRPD. Her forsøker lærekreftene å bruke praktiske caser og eksempler for å gjøre CRPD forståelig for studentene. De har også hatt eksamensoppgaver om CRPD og studentenes eksamensbesvarelser vurderes delvis ut fra om de er i tråd med CRPD. Ved denne utdanningen oppgir lærekreftene at de tidligere har hatt en mer kritisk tilnærming til CRPD, som de nå har gått bort fra med den begrunnelsen at studentene først må forstå konvensjonen før de kan vurdere dens svakheter.

Ved utdanningen innen sosialt arbeid gis CRPD noe plass i introduksjonsemnet, i hovedsak med henvisninger til juridiske aspekter ved konvensjonen.

Utdanningene på dette nivået har også flere implisitte tilnærminger til konvensjonen, uten å vise direkte til CRPD. For eksempel på fysioterapiutdanningen vektlegges praktiske tilnærminger som myndiggjøring, medvirkning, pasientrettigheter og inkludering, men uten direkte kobling til konvensjonen.

Også bruken av undervisningsmateriell varierer mellom utdanningene. Flere informanter opplyser om at de henviser til NOU 2016:17 *På lik linje* i undervisningen, blant annet på vernepleie. På spesialpedagogikk opplyser informanten om at CRPD er nevnt i en lærebok, men at det ikke finnes egne undervisningsressurser eller oppgaver som er knyttet til konvensjonen. På fysioterapi benytter undervisere innspill fra pasientorganisasjoner og refleksjonsoppgaver for å belyse temaer som likeverd og brukermedvirkning, men disse knyttes ikke direkte til CRPD.

3.3.3 Institusjonell støtte og ledelsens rolle

På det individuelle nivået gir de nasjonale forskriftene relativt stort rom for faglig autonomi til å utforme undervisningsopplegget. Det er i stor grad fagpersonene som planlegger undervisningen og avgjør hvorvidt og eventuelt hvordan CRPD inkluderes.

I flere utdanninger er det lite formell forankring av CRPD og det er enkeltpersoners engasjement som har medført at CRPD inngår i undervisningen. Ved vernepleie har både instituttleder og undervisningsleder vært pådrivere for å få CRPD inn i utdanningen. Ved de utdanningene oppgir informantene at de ikke har oppfattet føringer fra ledelsen om å innlemme CRPD i undervisningen og at konvensjonen ikke er systematisk innarbeidet i undervisningen. Her er det opp til den enkelte faglærer å innlemme CRPD i undervisningen.

Flere undervisere peker på at dersom CRPD hadde vært eksplisitt nevnt i nasjonale retningslinjer (RETHOS), ville det vært enklere å legitimere at konvensjonen skal ha en tydelig plass i undervisningen.

3.3.4 Utfordringer

Et gjennomgående funn er at undervisere opplever både praktiske og faglige hindringer for å integrere CRPD i utdanningene de har ansvar for. Tids- og pensumspresstrekkes ofte frem – det er mange temaer som må dekkes i løpet av et emne eller et studieprogram, og lite rom for nye komponenter uten at annet innhold da må fases ut.

Mangel på kunnskap er en annen barriere. Flere undervisere opplever at de ikke er tilstrekkelig kvalifiserte til å undervise i CRPD, og noen mener at dette er et ansvar som bør ligge hos lærere med juridisk kompetanse. Noen informanter trekker også frem et gap mellom CRPDs prinsipper og praksisfeltet, særlig i kommunal sektor. De opplever at det er stor avstand mellom målsetningene i CRPD og hva som er praktisk mulig å realisere innenfor rammen av kommunale tjenester.

Enkelte informanter peker også på en spenning mellom faglige tilnærminger: utdanningene bygger ofte på en omsorgsmodell, mens CRPD har et tydelig rettighets- og selvbestemmelsesfokus. Dette krever en faglig reorientering hos undervisere og studenter.

3.4 Litteratursøk

Litteratursøk utgjør en viktig del av kartleggingen av hvorvidt CRPD er inkludert i høyere utdanning. I tabellen nedenfor oppsummerer vi treff i dokumenter som vi har gjennomgått for et utvalg høyere utdanninger innenfor samfunnsnivå, institusjonelt nivå og individuelt nivå.

Tabell 3-1 Antall treff på hvorvidt CRPD er nevnt i ulike dokumenttyper. Antall dokumenter som er gjennomgått i parentes.

	Samfunnsnivå	Institusjonelt nivå	Individuelt nivå
Nasjonale styringsdokumenter (rammeplaner, fagplaner)	0 (0)	0 (9)	0 (3)
Studieplaner og læringsutbyttebeskrivelser	0 (9)	0 (6)	11 (4)
Emnebeskrivelser	0 (26)	0 (8)	10 (4)
Pensumlister	0 (11)	0 (5)	1 (5)
Pensumbidrag (datert fra og med 2014)	0 (32)	0 (18)	4 (21)

Tabellen viser at vi mottok og innhentet i alt 161 dokumenter. Resultatene av gjennomgangen gav i alt 26 treff. Disse treffene er alle knyttet til utdanninger på individuelt nivå.

Vi fant ingen eksplisitte referanser til CRPD i dokumentene som ble gjennomgått på samfunnsnivå. Flesteparten av utdanningene på institusjonelt nivå ga tilbakemelding om at konvensjonen så langt ikke inngår eksplisitt i utdanningene, i form av emner eller pensumlister. Det er likevel eksempler fra Ergoterapiutdanningen som viser til konkrete emner hvor CRPD nevnes eksplisitt og indirekte selv om det ikke inngår i planverk, emnebeskrivelser eller i pensumlister beskrevet i kapittel 3.2.

Ved studiene på individuelt nivå, er ikke CRPD nevnt i nasjonale styringsdokumenter. Ved vernepleie omtales CRPD i studieplanen, i emnebeskrivelser og i pensumbidrag. Blant annet er den norske versjonen av konvensjonen og NOUen *På lik linje* en del av pensum. På spesialpedagogikk omtales CRPD i ett av pensumbidragene. Der fremheves konvensjonen som en sentral retningslinje for inkludering, med vekt på retten til å være forskjellig og deltakelse i fellesskapet uavhengig av funksjonsevne.

3.5 Søk i Oria

Det ble identifisert 3 doktorgradsavhandlinger og 33 masteroppgaver i Oria på tidspunktet hvor søket ble gjennomført. I perioden 2020-2024 ble det levert 18 masteroppgaver med CRPD tematikk. De fleste masteroppgavene har blitt levert ved Universitetet i Oslo (18), deretter følger Universitetet i Bergen (5), Oslo Met (4) og en innlevering ved følgende Universiteter: Høgskolen i Innlandet, NTNU, Universitetet i Agder, Høgskolen på Vestlandet og VID.

Oppsummert viser søkene at antallet masteroppgaver med CRPD tematikk har økt i perioden etter 2020, noe som indikerer økt interesse for feltet, samtidig som det relativt sett lave antallet doktorgradsavhandlinger med CRPD som tema tyder på at konvensjonen i liten grad har blitt utforsket på doktorgradsnivå i Norge.

4 Hvilke faktorer hemmer eller fremmer integreringen av CRPD i utdanningene?

I kartleggingen er vi bedt om å identifisere hvilke faktorer som hemmer eller fremmer integrering av CRPD i utdanningene. Avsnittene nedenfor oppsummerer våre samlede inntrykk basert på innspill fra informantene på tvers av de ulike utdanningene, og fra øvrige informantgrupper i kartleggingen.

En sentral hemmer for inkluderingen av CRPD i høyere utdanning er den lave kjennskapen og bevisstheten blant fagpersoner. Konvensjonen er lite omtalt i undervisningen og har begrenset synlighet i fagplaner og pensum. Dette forsterkes av manglende systematikk og institusjonell forankring, der funn fra kartleggingen viser at inkluderingen ofte er basert på enkeltpersoners engasjement, snarere enn strategiske initiativ og beslutninger om å inkludere CRPD i undervisningen. Mange undervisere opplever at læreplanene allerede er fulle, og at det er lite rom for å inkludere nye temaer som CRPD, spesielt når disse ikke er forankret i nasjonale retningslinjer eller lovverk. I tillegg er det noen som nevner at det er mangel på praksisnært og lett tilgjengelig undervisningsmateriell, noe som gjør det krevende å utvikle gode undervisningsopplegg.

Enkelte fagpersoner er også usikre på hvorvidt det er nødvendig å undervise i selve konvensjonen, eller om det holder å formidle prinsippene den bygger på. Videre utfordrer CRPD tradisjonelle medisinske modeller med sitt rettighetsbaserte perspektiv, noe som kan føre til faglig motstand, innen enkelte fagdisipliner som er mer knyttet til en medisinskfaglig tilnærming. Fraværet av klare styringssignaler og krav om inkludering av CRPD i utdanningen nevnes av flere som en viktig hemmer for inkludering av CRPD i høyere utdanninger.

Samtidig finnes det flere fremmende faktorer. Engasjerte fagpersoner med interesse for temaet er viktige drivkrefter, og selv om CRPD sjelden står eksplisitt på pensum, blir temaer som universell utforming, medvirkning, likestilling og sosial bærekraft ofte brukt som innganger til å diskutere de samme prinsippene. Konvensjonen egner seg godt for tverrfaglig undervisning og har relevans i mange profesjonsutdanninger, som for eksempel helse- og sosialfag. I møte med praksisfeltet ser enkelte utdanninger verdien av CRPD som et verktøy for kritisk refleksjon og bevisstgjøring. Det finnes også et klart ønske blant flere fagpersoner om at CRPD bør forankres bedre i nasjonale retningslinjer og at det utvikles mer undervisningsmateriell. I tillegg pekes det på muligheten for samarbeid med aktører som Bufdir, Universitets- og høyskolerådet og brukerorganisasjoner som en måte å styrke kompetansen og legitimiteten rundt CRPD i utdanningene.

5 Tiltak for å øke kompetansen om CRPD i høyere utdanning

Dette kapittelet presenterer tiltak som kan bidra til å styrke kunnskapen om CRPD i norsk høyere utdanning og at konvensjonen i enda større grad blir innlemmet i relevante utdanninger. Tiltakene er hentet fra dybdeintervjuene, dokumentanalysen og diskusjoner i workshopen. Vi har også tatt med noen tiltak vi vurderer som aktuelle, men som ikke har direkte kobling til dataene som vi har samlet inn. Tiltakene er strukturert etter McLeroy et als¹⁰ sosioøkologiske modell: makronivå (strukturelle rammer), mesonivå (institusjonelt nivå) og mikronivå (individuell kompetanse).

Det er viktig å understreke at vurderinger av ressursbehov og gjennomførbarhet ikke inngår i denne kartleggingen. Hvordan tiltakene bør prioriteres og eventuelt realiseres må Bufdir vurdere.

5.1 Strukturelle rammer og nasjonale virkemidler

Tiltak på dette nivået skal bidra til å styrke den helhetlige og systematiske implementeringen av CRPD i høyere utdanning og handler derfor om nasjonale føringer, koordinering og regelverk.

Formalisering gjennom rammeverk: Det kan være aktuelt å inkludere CRPD i nasjonale retningslinjer, forskrifter og rammeplaner (f.eks. RETHOS eller forskrift for lærerutdanningene) for å sikre at konvensjonen blir innarbeidet i overordnet rammeverk som går på tvers av relevante fagområder og utdanninger.

Rapportere på CRPD: For å bidra til systematisk oppfølging av arbeidet med konvensjonen over tid, kan det være aktuelt å be lærestedene om å rapportere på hvordan CRPD inngår i utdanningene.

Nasjonalt samarbeid om CRPD: Bufdir, Universitets- og høgskolerådet (UHR) og HK-dir kan koordinere og legge til rette for at det blir utviklet felles retningslinjer om innlemmelse av CRPD i relevante utdanninger og stimulere til å dele beste praksis knyttet til undervisning om CRPD. UHRs fagstrategiske enheter (for eksempel UHR Helse og sosial og UHR Lærerutdanning) kan fungere som arenaer for dette. Bufdir kan også ta initiativ til å skape forståelse blant viktige samarbeidspartnere for at CRPD innebærer en annen tilnærming til funksjonsnedsettelse enn den medisinske, for eksempel hos UHR, HK-dir, Forskningsrådet, Kunnskapsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet med videre.

Støtte til ressursutvikling om CRPD: Bufdir kan utvikle nasjonale læringsressurser om CRPD som fagmiljøene ved lærestedene kan bruke i sin undervisning. For eksempel kan Bufdir utvikle digitale kompetansepakker om CRPD.

Flere av disse tiltakene kan gjøres i samarbeid med andre myndigheter og direktorater. Det er også aktuelt å involvere interesseorganisasjoner og forskningsmiljøer, blant annet for å utvikle undervisningsressurser og arbeidet med rammeverk for de mest relevante fagområdene.

¹⁰ McLeroy KR, Bibeau D, Steckler A, Glanz K. (1988). An ecological perspective on health promotion programs. *Health Education Quarterly*, 15(4): 351–377. doi: 10.1177/109019818801500401.

5.2 Institusjonelt nivå og fagmiljø

Tiltak på dette nivået dreier seg om hvordan institusjoner, underliggende enheter (fakulteter, avdelinger, institutter etc.) og fagmiljøer kan bidra til å ytterligere integrere CRPD i sin undervisning og sine planverk. Flere av tiltakene kan gjennomføres uten nasjonale føringer, men vil i mange tilfeller forutsette at de er godt forankret hos ledelsen ved den enkelte enhet.

Forankre CRPD i planverk: CRPD kan innarbeides eksplisitt i overordnet planverk for det enkelte studiet, med direkte referanse til selve konvensjonen. Aktuelt planverk kan være emneplaner, læringsutbyttebeskrivelser, undervisningsplaner og planverk knyttet til vurdering. Dette gjelder særlig på profesjonsutdanninger som leder til jobber som er tett knyttet til brukere av kommunale tjenester (som sykepleie, fysioterapi, vernepleie med videre).

Styrke faglig kompetanse om CRPD: Behovet for mer tilgjengelig og tilrettelagt undervisningsmaterieell om CRPD er tydelig uttrykt i datamaterialet. For å imøtekomme dette behovet kan det utvikles kortere veiledere, caser og læringsvideoer som kan brukes på tvers av fagområder. Videre kan det etableres kurs og seminarer om CRPD for undervisningspersonale i UH-sektoren, gjerne som del av intern kompetanseutvikling i fagmiljøene. For å gjøre denne typen tiltak mer tilgjengelig for flere, kan digitale minikurs om CRPD være en aktuell løsning.

Bred kompetanseheving for undervisere: Det kan være aktuelt å utvikle etter- og videreutdanningstilbud rettet mot undervisere, spesielt innen universitets og høyskolepedagogikk. Dette bør inkludere innføring i CRPD og sentrale artikler som Artikkel 24 (Utdanning) og Artikkel 8 (Bevisstgjøring).

Oppfordring om å ta i bruk undervisningsverktøy og ressurser om CRPD: Da det allerede finnes en del undervisningsressurser og -materieell om CRPD rettet mot kommunalt ansatte, kan utdanningsinstitusjoner ta i bruk disse ressursene for å bygge kompetanse om CRPD blant undervisere. Bufdir kan også vurdere å videreutvikle disse ressursene slik at de i større grad er relevante for undervisningspersonale i UH-sektoren, da med konkrete caser og praksiseksempler som kan brukes direkte i undervisningen.

Gjesteundervisning og samarbeid: Bufdir kan formidle hvordan eksterne forelesere fra forvaltning, forskning og organisasjonsliv kan brukes for å aktualisere CRPD i undervisningen og koble fagstoff om CRPD til samfunnsoppdraget. Utdanningsinstitusjonene kan oppfordres til å variere undervisningen om CRPD med denne typen samarbeid.

Strategisk ledelsesforankring: Ledelsen ved utdanningsinstitusjonene kan inkludere CRPD i relevante strategier ved institusjonene, for eksempel i strategier knyttet til likestilling, inkludering og bærekraft. Incentivordninger for CRPD som er bygget opp på lik linje med ordninger som "fremragende underviser" kan også bidra til å fremme CRPD i undervisningen.¹¹

Utforske ny fagutvikling: Selv om det i mange tilfeller ikke er realistisk med egne CRPD-emner, kan institusjonene vurdere å opprette valgemenner eller legge til rette for å utforske hvordan CRPD i enda større grad kan inkluderes i eksisterende emner, for eksempel knyttet til universell utforming, sosial bærekraft og menneskerettigheter.

Forskning og utvikling: Lærestedene og fagmiljøene kan oppfordre til eller lage incentiver for å inkludere CRPD som tema i forskningsgrupper- og prosjekter. Bufdir kan også ta initiativ til dialog med Forskningsrådet om hvorvidt og eventuelt hvordan CRPD er relevant å tematisere inn i aktuelle forskningsporteføljer, som portefølje for demokrati og global utvikling, Helse og Velferd og utdanning.

¹¹ Se for eksempel USN sin ordning for merittering av undervisere <https://edu.usn.no/edu/om-oss/utdanningskvalitet-i-usn/merittering/>.

5.2.1 Individuell kompetanse og undervisningspraksis

Tiltak på individnivå retter seg mot fagpersoner, undervisere og enkeltstudenter. Målet er å øke kunnskapen om CRPD og gjøre denne kunnskapen relevant og tilgjengelig i den daglige undervisningen.

Artikkelbasert undervisning: Flere informanter peker på at enkeltartikler i CRPD (som Artikkel 8 og 24) har stor relevans for utdanningsfeltet. Disse artiklene kan brukes som utgangspunkt for å undervise om menneskerettigheter og mangfold.

Erfaringsbasert læring: Undervisere kan i større grad bruke eksempler og virkelighetsnære situasjoner for å gjøre CRPD mer konkret og anvendbart for studentene.

Studentinvolvering: Lærestedene og fagmiljøene kan bidra til å øke studentenes bevissthet og kompetanse om CRPD gjennom praksisbaserte oppgaver, prosjektarbeid og tverrfaglige samarbeidsarenaer. Eksempler er samarbeid med kommuner, brukerorganisasjoner eller etablering av masterteam på tvers av utdanninger. Videre kan undervisere og veiledere oppfordre studenter til å velge problemstillinger knyttet til CRPD i oppgaver, praksis og bachelor-/masterarbeid, der det er relevant.

Holdningsarbeid: For å oppnå reell kompetanse om CRPD, må det også arbeides med holdninger i fagmiljøene, både blant studenter og ansatte. Det må skapes rom for refleksjon rundt funksjonsnedsettelse som del av begrepene mangfold og likestilling.

5.2.2 Oppsummering, mål på kompetanseutvikling og videre prosess

Tiltakene som er identifisert i denne kartleggingen er av ulik kompleksitet og varierer med tanke på hvor lang tid det vil ta å innføre dem og hvilke effekter man kan forvente av deres virkninger. For å bidra til å sikre implementering og varig effekt, må flere tiltak og aktører bidra over tid, og tiltakene bør ses i sammenheng med annen faglig og strukturell utvikling både hos myndighetene og ved lærestedene.

Tabellen under gir en oversikt over navn på tiltak og tiltakene fordelt på kort, mellomlang og lang sikt og forventet effekt. Kort sikt refererer til tiltak som vi antar at kan gjennomføres innen 12 måneder, gjerne ved å bruke eksisterende ressurser og strukturer. Mellomlang sikt vil si tiltak som krever ett til tre år og som forutsetter utviklingsarbeid, koordinering og strategisk forankring. Lang sikt gjelder tiltak som forventes å ta tre til fem år eller lenger, da de gjerne innebærer endringer i rammeverk, nasjonale retningslinjer eller større FoU-satsinger.

Vi presiserer at tiltakene ligger frem i tid, og det er derfor usikkerhet knyttet til våre forventninger til blant annet effekt. Tabellen under er i beste fall våre foreløpige vurderinger.

Tabell 5-1: Tiltak for å styrke inkluderingen av CRPD i utdanningene etter nivå, tidsperspektiv og forventet effekt.

Navn på tiltak	Forventet effekt
Kortsiktige tiltak	
Inkludere CRPD i emne- og undervisningsplaner	Økt bevissthet og kunnskap om konvensjonen blant undervisere og studenter
Formidle eksisterende CRPD-ressurser til UH-sektoren	Umiddelbar tilgang på relevant undervisningsmaterieil
Gjennomføre interne kurs/seminarer om CRPD for undervisningspersonale	Hevet kompetanse i undervisningspraksis raskt

Bruke eksterne gjesteforelesere med CRPD-kompetanse	Gjøre CRPD mer aktuelt og praksisnært
Motivere studenter på relevante utdanninger (BA og MA) til å undersøke CRPD-relevant tematikk	Økt oppmerksomhet og studentengasjement og bruk av CRPD i praksis
Pilotere digitale minikurs og veiledere	Lavterskel kompetanseheving og bred anvendelse
Tiltak på mellomlang sikt	
Etablere strategisk forankring av CRPD i institusjonelle planer	Skaper en strukturell og institusjonell forpliktelse til å innlemme CRPD i relevante utdanninger
Utvikle nasjonale digitale kompetansepakker om CRPD	Ensartet og kvalitetssikret opplæringsgrunnlag på tvers av institusjoner
Starte etter- og videreutdanningstilbud med CRPD-fokus	Kompetanseheving blant undervisere og ansatte
UHR og HK-dir som koordinatore for felles praksis og retningslinjer	Økt koordinasjon og samhandling nasjonalt
Insentivordninger som premierer å innlemme CRPD i undervisningen	Anerkjenne undervisere som innlemmer CRPD i undervisningen og motivere flere til å gjøre det samme
Tverrfaglige studentprosjekter og samarbeid med kommuner/brukerorganisasjoner	Praktisk forankring og sosial relevans i studenters læring
Tiltak på lang sikt	
Inkludere CRPD i nasjonale rammeverk og forskrifter	Varig og forpliktende forankring i utdanningssystemet
Innføre krav om rapportering på CRPD-integrering i utdanning	Systematisk oppfølging og ansvarliggjøring
Motivere flere til å ha CRPD som tema i FoU-arbeid	Øker forskningsbasert kunnskap og fagutvikling om CRPD
Utforske nye CRPD-relaterte valgemner og innhold i eksisterende emner	Integrere CRPD når studieprogrammene utvikles og i planlegging av utdanning
Skape felles nasjonale arenaer for erfaringsdeling og beste praksis	Varig nettverk og læringsfellesskap mellom læresteder

Bufdir bør vurdere hvilke tiltak som er mest hensiktsmessig å prioritere gitt tilgjengelige ressurser og samarbeidspartnere. En anbefalt videre strategi kan være å:

- ▶ Videre beskrive hvilke tiltak som er aktuelle på kort, mellomlang og lang sikt, deres forventede ressursinnsats og effekter
- ▶ Starte med tiltak som krever lav ressursbruk, men har høy symbolsk eller praktisk verdi
- ▶ Samarbeide med UHR, eventuelt relevante departementer som Kunnskapsdepartementet, for å etablere nasjonale strukturer for koordinering og oppfølging
- ▶ Følge utviklingen systematisk over tid, for eksempel gjennom innhold i utvalgte emneplaner, publisering av master- og doktorgrader i Oria og tilbakemelding fra utdanningsinstitusjoner

6 Vedlegg – Intervjuguide til innledende intervju

Om oppdraget

Agenda Kaupang skal på oppdrag fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) gjennomføre en kartlegging av CRPD (FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne) i relevante høyere utdanninger i Norge. Kartleggingen skal gi innsikt i hvorvidt og på hvilke måter CRPD er innlemmet i et utvalg utdanningsløp som på et eller annet nivå har innflytelse på livene til mennesker med nedsatt funksjonsevne. I den forbindelse gjennomfører vi intervjuer med et utvalg informanter og en bred dokumentgjennomgang for å få innsikt i hvorvidt og hvordan CRPD implisitt eller eksplisitt er tematisert i utdanningene, og for å vurdere hvilke tiltak som kan gjøres for å øke bevisstheten om CRPD i utdanningene.

Hva innebærer deltakelse i intervju

Intervjuene er berammet til å vare ca. en time og alle intervjuene gjennomføres primært digitalt via Teams. Det gjøres skriftlige notater underveis. Det er kun prosjektdeltakere fra Agenda Kaupang og Norce som har tilgang til referatene. Når oppdraget er fullført, blir referatene slettet. I slutt-rapporten vil alle intervjudata bli behandlet anonymt, men det kan bli aktuelt å knytte noen vurderinger opp mot informantenes rolle.

Samtykke

Deltagelse i dette intervjuet er frivillig, og du kan når som helst velge å avslutte intervjuet eller trekke ditt samtykke uten å måtte oppgi noen grunn.

Har du noen spørsmål til gjennomføring av intervjuet?

Introduksjon og bakgrunn

1. Kan du fortelle litt om din erfaring med CRPD og relaterte temaer?
2. Kan du beskrive din eller organisasjonens rolle i samarbeid med utdanningsinstitusjonene? Hva slags samhandling har dere om CRPD?
3. Har dere tatt opp dette temaet direkte med utdanningsinstitusjonene? På hvilken måte? Rettet mot hvem?

Status for CRPD i utdanningssektoren

Utforske hvordan CRPD blir tematisert i utdanningsinstitusjonene

4. Er CRPD eller relaterte temaer inkludert i utdanningen ved utdanningsinstitusjonene dere samarbeider med? Hvis ja, på hvilke måter?
5. Hvordan opplever dere at CRPD blir behandlet i undervisningen ved institusjonene dere har kontakt med?
6. Hvordan vurderer dere studentenes forståelse av CRPD?
7. Hva vet dere om kompetansen om CRPD i utdanningsinstitusjonene dere har kjennskap til?

Tiltak og samarbeid

Identifisere tiltak og muligheter for samarbeid

8. Hva anser dere som de største utfordringene eller begrensningene for å integrere CRPD i utdanningene?

9. I hvilken grad har din enhet satt CRPD på dagsorden eller bidratt i arenaer hvor konvensjonen har vært tema?
10. Hvilke tiltak mener dere bør implementeres på institusjonsnivå for å styrke CRPD-kompetansen blant studenter og ansatte? Hvilken rolle kan dere spille i dette?
11. Hvordan kan samarbeid mellom organisasjoner, utdanningsinstitusjoner og andre aktører bidra til å styrke undervisningen i CRPD?

Forslag og andre innspill

12. Har dere forslag til dokumenter eller kilder vi bør se nærmere på?
13. Hvilke utdanningsinstitusjoner eller miljøer bør vi kontakte?
14. Har dere andre innspill som kan være relevante for kartleggingen?

7 Vedlegg – intervjuguide

utdanningsinstitusjoner

Om oppdraget

Agenda Kaupang skal på oppdrag fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) gjennomføre en kartlegging av CRPD i relevante høyere utdanninger i Norge. CRPD er en engelsk forkortelse som på norsk er oversatt til FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne.

Kartleggingen skal gi innsikt i om CRPD er tatt inn i utdanningene og på hvilke måter CRPD er innlemmet i et utvalg utdanningsløp som på et eller annet nivå har innflytelse på livene til mennesker med nedsatt funksjonsevne. I den forbindelse gjennomfører vi intervjuer med et utvalg informanter og en bred dokumentgjennomgang for å få innsikt i om, hvor og hvordan CRPD er tematisert i utdanningene, for å vurdere hvilke tiltak som kan gjøres for å øke bevisstheten om CRPD i utdanningene.

Hva innebærer deltakelse i intervju

Intervjuene er berammet til å vare ca. en time og alle intervjuene gjennomføres primært digitalt via Teams. Det gjøres skriftlige notater underveis. Det er kun prosjektdeltakere fra Agenda Kaupang og Norge som har tilgang til referatene. Når oppdraget er fullført, blir referatene slettet. I slutt-rapporten vil alle intervjudata bli behandlet anonymt, men det kan bli aktuelt å knytte noen vurderinger opp mot informantenes rolle.

Samtykke

Deltagelse i dette intervjuet er frivillig, og du kan når som helst velge å avslutte intervjuet eller trekke ditt samtykke uten å måtte oppgi noen grunn.

Har du noen spørsmål til gjennomføring av intervjuet?

Introduksjon og bakgrunn

1. Kan du kort beskrive din rolle, faglige bakgrunn og undervisningserfaring, inkludert din erfaring med undervisning i rettighetstematikk knyttet til internasjonale konvensjoner som for eksempel CRPD, Barnekonvensjonen eller andre konvensjoner?
2. Kjenner du til CRPD (FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne)? Hvis ja, på hvilken måte kjenner du til denne?
3. Har du undervist i CRPD spesifikt? Hvis ikke, har du erfaring med å undervise i tematikk relatert til rettighetene til personer med funksjonsnedsettelse? På hvilken måte har du erfaring med dette?
4. Kjenner du til andre som har undervist i CRPD på sitt fag eller på din utdanningsinstitusjon?

CRPD i undervisningen

Utforsker hvordan CRPD-tematikk blir inkludert og tilnærminger til undervisningen

5. Er CRPD inkludert i utdanningen eller emnet du underviser i? Hvis ja, er konvensjonen inkludert på en tydelig og eksplisitt måte, eller er den mer indirekte tatt inn i undervisningen. Hvis det siste, kan du si noe mer om dette?
6. Har CRPD vært diskutert i en faglig sammenheng i kollegiet?
7. Hva er bakgrunnen for at CRPD er en del av undervisningen—er det tatt inn i rammeplan/forskriftsfestet, en institusjonell beslutning, eller basert på egen interesse?

8. Hvilken relevans har CRPD for studieprogrammet du har ansvar for, eller underviser i?
9. Hvilke undervisningsressurser bruker dere for å dekke CRPD, for eksempel pensum, forelesningsmateriale eller digitale ressurser?
10. CRPD representerer et paradigmeskifte fra en medisinsk til en relasjonell og menneskerettighetsbasert forståelse av funksjonshemming. Har du en forståelse av hva dette skiftet består i? Hvordan gjenspeiles denne tilnærmingen i undervisningen, og på hvilke måter?
11. Har du opplevd at tematiseringen av CRPD har endret seg over tid ved det utdanningsprogrammet du er tilknyttet? Hvis det er tilfellet, kan du si litt om på hvilken måte? Tematiseres det f.eks. i større grad enn før eller det motsatte? Tematiseres det for eksempel på en annen måte enn før?
12. Hvilke tilbakemeldinger har du fått fra studenter om CRPD? Hvordan vurderer du deres forståelse og interesse for CRPD?

Hemmere og fremmere for integrering av CRPD

Fokuserer på utfordringer, muligheter og tiltak for å forbedre CRPD-integrasjon i utdanningen:

13. Hvis ikke CRPD er tatt inn i utdanningsprogrammet eller din undervisning, hva har hindret deg? Hva er årsaken til at du ikke har tatt CRPD inn i din undervisning?
14. Hva anser du som de største utfordringene for å integrere CRPD i din undervisning eller i utdanningsprogrammet?
15. Har du tilgang på relevant litteratur og undervisningsressurser i CRPD?
16. Kan du gi eksempler på faktorer som fremmer inkluderingen av CRPD i din undervisning eller utdanningsprogram?
17. I hvilken grad har ledelsen tatt initiativ til å få CRPD inn i utdanningsprogram og undervisning?
18. Hvis du har tatt initiativet til å inkludere CRPD i din undervisning, har du opplevd støtte eller manglende støtte fra ledelsen ved din enhet?
19. Hvilke tiltak mener du bør implementeres på institusjonelt nivå for å styrke CRPD-kompetansen blant både studenter og ansatte?
20. Hvordan kan samarbeid med eksterne aktører, som UHR (?) interesseorganisasjoner eller andre, bidra til å styrke undervisningen i CRPD?
21. Hvordan kan man måle eller observere om, i hvor stor grad og på hvilken måte CRPD tas inn i utdanningene over tid? Kom gjerne med flere forslag til tiltak.

Spesifikke spørsmål om undervisning

Utforsker mer overordnede perspektiver på CRPD i studieprogrammer og institusjoner

22. Hvilken rolle mener du at CRPD kan (bør?) ha i læringsutbyttet og det faglige innholdet i studieprogrammet? Hvordan forholder studentene seg til CRPD i praksisrelaterte emner, hvis relevant? Ser du noen gap mellom teori og praksis?
23. Hva mener du er nødvendig for å implementere CRPD-tematikk på tvers av emner i studieprogrammet?

FOR EMNEANSVARLIGE

Fokuserer på spesifikke emner og undervisningsmetoder

24. Hvor relevant vurderer du CRPD i ditt eget emne, og hvilke læringsutbytter knyttes eventuelt direkte til dette?

25. Hvilke metoder eller undervisningsformer anser du som mest effektive for å formidle CRPD kompetanse i ditt emne?
26. Har du erfaring med å inkludere CRPD- spørsmål i eksamensoppgaver? I så fall, hvordan har dette blitt gjort?
27. Har CRPD vært tematisert i master og bachelor oppgaver?

FOR UNDERVISNINGSLEDERE

Utforsker institusjonelle og strategiske tiltak

28. Hvordan ser du CRPD-tematikkens betydning for utviklingen av nye eller eksisterende utdanninger ved instituttet eller avdelingen din?
29. Hvilke institusjonelle tiltak mener du kan fremme integreringen av CRPD i undervisningen på tvers av utdanninger i høyere utdanning?

Dokumenter

Videre vil vi samle inn beskrivelser av studieprogram, studieretninger (der relevant), emnegrupper og emner (obligatoriske og valgfrie). I disse dokumentene vil vi spesifikt gjennomgå:

- a) studieprogrambeskrivelser og planverk for alle utdanninger i utvalget.
- b) læringsutbyttebeskrivelse (LBU). LBU beskriver forventet læringsutbytte på to nivåer: studieprogram og emne og vil kunne gi et godt inntrykk av hvorvidt CRPD eller beslektet tematikk er integrert i utdanningene og emnene.
- c) pensumlister, inkludert pensum. Her vil vi ta utgangspunkt i de *gjeldende pensumlistene* for de nevnte utdanningene. Vi vil ta utgangspunkt i *pensum* som ikke er eldre enn ti år, altså pensum på pensumlistene som er datert fra og med 2014, med andre ord etter at Norge ratifiserte CRPD.
- d) Vi vil be om digitale pensumlister og dokumentpakker fra administrativ støtte ved de valgte enhetene. Vi vil her kun ta utgangspunkt i pensum som er tilgjengelig digitalt. Dersom det blir behov for supplerende pensum eller andre behov, kan vi kontakte program- eller emneansvarlig.

Eventuelle andre vi bør snakke med?